

човий у структурі політичної участі.

1. *Психологический словарь* / Под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др.; НИИ общ. и пед. психологии АПН СССР. – М.: Педагогика, 1983.
2. *Бортніков В.І.* Політична участь і демократія: українські реалії. Монографія [Текст] / Бортніков В.І. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 524 с.
3. *Найдьонова Л.А.* Розвиток громадянського суспільства як участь у колективних діях спільнот [Електронний ресурс] / Л. А. Найдьонова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2008_7/4%20%20L.A.Naydonova.htm.
4. *Пірен М.І.* Основи політичної психології: навч. посібник / Пірен М.І. – К.: Міленіум, 2003. – 217 с.
5. *Бортніков В.І.* Цит. праця. – С. 33.
6. *Найдьонова Л.А.* Цит. праця.
7. *Призіглей М.О.* Політична участь як основа політичної діяльності [Електронний ресурс] / М.О. Призіглей. – Режим доступу до ресурсу: <http://vuzlib.com/content/view/1159/89/>.
8. Там само. <http://vuzlib.com/content/view/1159/89/>.
9. *Політологія: Підручник* / За ред. М.М. Вегеша. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
10. Там само. – С. 384.
11. Там само. – С. 384.
12. *Практикум по политологии: Учебное пособие для вузов / под ред. М. А. Василика.* – М: Гардарики, 1999. – 384 с.

УДК 327.7

І. В. БУТИРСЬКА

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У РУСЛІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Автор наголошує, що концептуальна основа соціальної політики в руслі європейської інтеграції еволюціонує і змістовно розвивається нерівномірно. Окремі її елементи неодноразово переглядалися через прагнення знайти відповіді на виклики часу. Інші ж залишилися незмінними, хоча необхідність їх модернізації очевидна. Сучасна база соціальної політики має багато протиріч, частково заснованих на внутрішніх конфліктах концепції, частково тих, що виникли в результаті її перенесення на наднаціональний рівень. Відсутність гідної альтернативної концепції сприяє збереженню провідних позицій за існуючою моделлю, але без серйозної ревізії її змісту перспективи подальшого розвитку інтеграційного процесу не можуть вважатися чіткими.

Ключові слова: держава загального добробуту, концепти соціальної політики, соціальна політика, Європейський Союз, європейська інтеграція.

Бутырская И.В. Эволюция концептов социальной политики ЕС в русле развития европейской интеграции

Автор отмечает, что концептуальная основа социальной политики в русле европейской интеграции эволюционирует и содержательно развивается неравномерно. Отдельные ее элементы неоднократно пересматривались из-за стремления найти ответы на вызовы времени. Другие же остались неизменными, хотя необходимость их модернизации очевидна. Современная база социальной политики имеет много противоречий, частично основанных на внутренних конфликтах концепции, частично возникших в результате его переноса на наднациональный уровень. Отсутствие достойной альтернативной концепции способствует сохранению лидирующих позиций за существующей моделью, но без серьезной ревидии ее содержания перспективы дальнейшего

© БУТИРСЬКА Ірина Валентинівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і туризму Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

развития интеграционного процесса не могут считаться четкими.

Ключевые слова: государство всеобщего благосостояния, концепты социальной политики, социальная политика, Европейский Союз, европейская интеграция.

Butyrskaya Irina. Evolution of EU social policy concepts in the mainstream of European integration

The author notes, that the conceptual framework of social policy in line with European integration evolves and content developed unevenly. Some of its elements are often viewed through the desire to find answers to the challenges. The rest remained unchanged, although the need to upgrade them is obvious. The current framework of social policy has many contradictions, partly based on the concept of internal conflicts, partly those resulting from its transfer to the supranational level. The lack of a decent alternative concept contributes to maintaining leading positions in the existing model, but without a major revision of its contents prospects for further development of the integration process can not be considered accurate.

Key words: welfare state, the concepts of social policy, social policy, European Union, European integration

У сучасному світі помітно активізувалися процеси інтеграції, глобалізації та їх противаги – регіоналізації. Значну роль у цих процесах відіграє Європейський Союз (ЄС), що являє собою потужну силу, як у політичному, економічному, так і в соціальному аспектах. Кожна з сфер європейської інтеграції важлива, але соціальна сфера є не лише значимою сама по собі, а представляє своєрідний лакмусовий папірець для визначення ефективності політичних, економічних та інших рішень.

Увага до проблем соціальної сфери і, відповідно, соціальної політики відчутно зросла на рубежі ХХ-ХХІ ст. Водночас необхідно наголосити, що в ході процесів глобалізації деякі зі сформованих методів соціальної політики втратили свою ефективність, а також під сумнів була поставлена частина її принципів та цінностей. Європейський досвід подолання соціальних проблем і розвитку цього напрямку особливо важливий у контексті гостроти «нового соціального питання». Високий ступінь індивідуалізації сучасного світу, в т.ч. у сенсі особливого статусу особистості, теж не дозволяє ігнорувати соціальний фактор у всіх людських починаннях, включаючи європейську інтеграцію. Таким чином, зміна положення особистості, а разом з нею і соціальної політики, актуалізує дане дослідження. Соціальні питання важливі й актуальні в теоретичному плані, і для розуміння європейської практики.

Досвід Європи в соціальній сфері цікавий не лише для громадян ЄС, але і для України. По-перше, Україна все ще переживає досить складний період, як у внутрішньополітичній ситуації, так і на міжнародній арені. В умовах глобалізації нашої країні необхідна стійка модель соціального розвитку, а історія європейської інтеграції надає багатий матеріал у цьому плані. На жаль, на даний момент Україна не в змозі сформулювати свою конкурентоспроможну соціальну перспективу в глобалізованому світі. Американська, європейська й інші стратегії формують поточне соціальне поле, і, по суті, Україна змушена вибирати між цими варіантами. По-друге, Європейський Союз є одним з ключових партнерів України, і зміни в його внутрішній політиці важливі для нашої держави, яка стоїть на

порозі підписання другої частини договору про асоційоване членство в цій міжнародній організації. Отже, соціальна політика в процесі європейської інтеграції становить не лише науковий, а й практичний інтерес. Трансформації соціальної політики та соціального питання, становлення європейського інтеграційного простору, розвиток України – все це посилює актуальності дослідження соціальної політики європейської інтеграції.

Напрямок соціальної політики в європейській інтеграції започаткували з 1950-х рр. Але активно його почали розвивати в Європі згодом, після підписання Ніщського договору та Хартії основних прав Європейського Союзу, що підсумувало один із значних етапів інтеграції. Саме в цих документах європейська соціальна політика набула завершеної форми.

Як наукову проблему у межах європейської інтеграції соціальну політику досліджують відносно недавно. Втім, вона вже посіла чільне місце в дослідженнях з європеїстики. Після численних наукових дискусій щодо ролі і місця соціальної політики в процесі інтеграції, мало хто сумнівається в тому, що вона стала однією з пріоритетних сфер діяльності ЄС. Але, незважаючи на підвищений інтерес до соціальної політики в останні роки, її вивчали фрагментарно, крізь призму і в межах різноманітних аспектів. Найбільшу увагу було приділено діяльності профспілок, вивченню окремих соціальних груп, систем забезпечення тощо. Але становлення соціальної політики ще явно потребує цілісного дослідження. Тож, попри велику кількість праць, присвячених соціальній політиці ЄС, сформованої історіографії цієї проблеми ще не існує ні у вітчизняній, ні в західній науці.

Серед методологічних засад дослідження проблеми соціальної політики можна виділити кілька підходів до визначення поняття «європейська інтеграція» та «соціальна політика», зокрема міжурядовий, інституційний та комунікативний підходи. Міжурядовий чи міждержавний підхід передбачає закріплення провідної ролі за національними урядами і характеризує інтеграцію лише в контексті міжурядових взаємин. Інституційний підхід розглядає інтеграцію як процес трансформації національних практик, що веде до зміни моделі управління. Комунікативний підхід трактує інтеграцію як створення соціальних спільнот. Значний вплив на визначення цих понять здійснюють виміри соціальної політики: політичний, економічний, культурний, соціальний.

Політичні процеси, що характерні для сучасного світу, вказують на значні зміни у розвитку суспільства. Вкажемо, що зміни не означають розриву з багатьма усталеними уявленнями, але дозволяють по-новому поглянути на них. Так, соціальна політика, як загальноприйнятий критерій успішності будь-якої держави чи наднаціонального утворення, навряд чи втратить свою значимість. Навпаки, вона швидше ще більше зросте навіть у порівнянні з проблемою забезпечення сталого економічного розвитку. Прикладом, що чітко підтверджує цю думку, служить загальна політика Європейського Союзу. Нині ЄС, як і весь світ, переживає складні часи. Чи стане поточна криза шляхом до оновлення, чи застою, а то й навіть руйнування існуючого концепту європейської інтеграції багато в чому залежить від того, чи будуть усвідомлені й усунені внутрішні протиріччя системи. На наш погляд, нині одним з основних напрямів інтеграції є соціальна

сфера і хоча соціальна інтеграція відстає від інтеграції економічної, але саме вона здебільшого визначатиме обличчя ЄС у XXI ст.

Для розгляду соціальної політики європейської інтеграції необхідно зрозуміти, що лежить в її основі. Жодний аспект діяльності об'єднаної Європи не може бути відірваним від національної політики. Соціальна політика теж безпосередньо пов'язана з національними соціальними політиками держав-членів ЄС. Останні являють собою різні варіанти держави добробуту. Тож концептуальною основою соціальної політики ЄС є теорія welfarestate (держава загального добробуту). Про кризу держави добробуту вийшло чимало праць, автори яких пишуть, що дана концепція продовжує відігравати визначальну роль і в національній, і в наднаціональній практиці. Відсутність гідної альтернативи дозволяє державі добробуту зберігати провідні позиції, бути фундаментом сучасних соціальних політик. Вважаємо важливою думку німецького вченого Ю. Хабермаса про те, що «розвинений капіталізм так же не може жити без соціальної держави, як і примиритися з її подальшим вдосконаленням»¹.

Погоджуючись, що в основі соціальної політики ЄС лежить концепція держави добробуту, варто уточнити зміст двох центральних понять: «держава добробуту» і «соціальна політика». Загально визнане визначення концепту соціальної політики відсутнє. Науковці виділяють два основних напрями в його трактуванні – вузьке і широке. У вузькому сенсі соціальну політику розуміють як діяльність держави з перерозподілу фінансових ресурсів на основі діючого законодавства між різними соціальними групами населення. Тож у межах даної дефініції соціальної політики соціальна сфера обмежена системою забезпечення. У широкому ж сенсі дане поняття – це діяльність усіх суб'єктів соціальної політики, спрямованої на досягнення певного суспільного ідеалу.

Таке розуміння цього явища передбачає включення (повне чи часткове) і соціальних, і економічних, і культурних прав у соціальну сферу. У широкому сенсі соціальна політика не зводиться лише до вирішення економічних і соціальних проблем, а передбачає також формування моральних установок суспільства. У цілому, можна погодитися з А.І. Стребковим, який наголошує, що «уявлення про соціальну політику як про діяльність держави з фінансування соціальної сфери життєдіяльності людей повинні відійти в минуле. Сьогодні соціальна політика повинна розглядатися як діяльність держави, спрямована на умови життя людей з метою досягнення такого соціального порядку, при якому задоволення потреб не зустрічає б протидії природного та штучного характеру»².

Сучасне розуміння держави добробуту складалося після завершення Другої світової війни. Але остаточно це поняття так і не було сформоване³. Найбільш поширеним є розуміння держави добробуту як проекту державного устрою, який передбачає втручання держави в економічні процеси з метою забезпечення всіх членів суспільства соціальними правами шляхом перерозподілу доходів⁴. Теорія передбачає високий ступінь соціальної відповідальності держави. Економічною основою концепції держави добробуту була кейнсіанська теорія. В цілому, можна сказати, що спочатку держава добробуту зводилося до перерозподілу багатства заради нейтралізації

соціальної напруги. Зрозуміло, що кожна держава здійснювала проект, виходячи з історичних умов свого розвитку. Нині існує декілька класифікацій моделей соціальної політики, заснованих на концепції держави добробуту⁵.

Поняття «соціальної політики» і «держави добробуту» надзвичайно багатовимірні, але їх діалектичний зв'язок очевидний. Сучасне розуміння соціальної політики нерозривно пов'язане з досягненнями держави добробуту. У кожному варіанті концепція «welfarestate» спирається на кілька ключових понять. По-перше, поняття «праці», адже згідно з більшістю класичних соціальних теорій структура буржуазного суспільства формується абстрактною працею і типом праці. По-друге, розуміння того, що являє собою «держава» і як далеко поширюється її компетенція, є одним з основних, питань концепції. По-третє, не менш важливим є поняття «суспільство», оскільки воно, з одного боку, характеризує той ідеал, на досягнення якого спрямована соціальна політика держави добробуту, а з іншого боку, визначає ступінь участі громадян у цьому процесі. Продовжуючи другу лінію розуміння «суспільства», неможливо виключити концепт «права людини», тому що він відображає зв'язок соціальної відповідальності держави і активності суспільства.

Необхідно підкреслити, що соціальна політика хоч завжди входила в сферу інтересів інтеграції, але до 1970-х рр. відігравала лише допоміжну роль. Пріоритетним же напрямом інтеграції було створення спільного ринку. Це визначало обмежене розуміння соціальної сфери як засобу здатного нейтралізувати ризики економічного об'єднання. Поворотним моментом стали кризи: соціальна – 1968 р. і економічні 1970-х і початку 1980-х рр. Страйкиробітників у багатьох країнах Європи, діяльність «Солідарності» в Польщі тощо хвилею прокотилися по континенту, стали яскравим проявом змін у масовій свідомості. У ході численних виступів чітко звучало прагнення трудящих брати участь у прийнятті рішень в економічній сфері. Населення більшості європейських країн заявило про претензії на громадянський статус в об'єднаній Європі і на розширення сфери громадських прав. Економічні кризи привели до практично повсюдної критики держави добробуту. Неоконсерватори, які прийшли до влади, пропугували політику невтручання в економіку й ідеологію індивідуалізму. Якщо у сфері економічної політики ефективність була і є головною цінністю Співтовариства, то поєднати ідеї соціальної солідарності і відповідальності з індивідуалізмом виявилось важкою справою. Багато в чому саме прагнення зберегти досягнення держави добробуту вивело соціальну політику на наднаціональний рівень. Не менш важливим фактором було й усвідомлення того, що подальше економічне зростання, необхідне для Спільноти, не може бути досягнуте без розширення соціальної сфери.

Попри це, розвиток соціального напрямку європейської інтеграції був пов'язаний зі значними труднощами. Тому рішення, прийняті на саміті в Парижі у 1972 р. стали важливим кроком у діяльності ЄС. У Заключному комюніке саміту було зазначено, що «необхідність активних дій у соціальній сфері набуває такого ж значення, як створення Економічного і валютного союзу»⁶. Після Паризького саміту прийняли чималу кількість дирек-

тив, присвячених різним соціальним питанням. Але структурна криза, щорозгорнулася в ЄС, загальмувала процес інтеграції, в т.ч. й її соціальний вимір. Втім, і уряди країн-членів ЄС не поспішали передавати частину свого суверенітету наднаціональним органам Співтовариства, тим більше у сфері соціальної політики, яка завжди була дієвим важелем у взаємодії з суспільством. Але водночас думка про необхідність гармонізувати національні соціальні політики знаходила більше прихильників ніж опонентів.

У кінці 1980-х рр. інтеграційний процес знову активізувався. Проект «Єдиної Європи» знайшов друге дихання здебільшого завдяки Жаку Делору, який очолював Європейську комісію у 1985-1995 рр. Створюючи спільний європейський ринок, Ж. Делор приділяв багато уваги соціальним питанням. Ідея розвитку соціальної політики як основи інтеграції отримала втілення в прийнятих у той період документах: Єдиному Європейському Акті, Хартії основних соціальних прав трудящих, Білих і Зелених книгах, присвячених питанням соціальної політики, Маастрихтському договору. Завдяки прийняттю цих документів в ЄСу другій половині 1980-1990-х рр. не лише соціальний напрям набував чіткіших форм, але і його концептуальні основи теж знайшли подальший розвитку в Амстердамському і Ніццькому договорах, а головне – у Хартії основних прав Європейського Союзу, що стали важливими етапами в еволюції концепції держави добробуту.

На нашу думку, саме еволюція понять, які складають основу концепції, може бути критерієм її розвитку. Кожне з понять зазнало значних змін у ході становлення європейської соціальної політики. Аналіз вищезазначених документів показав, що центральна ідея «праці», хоч і залишилася системоутворюючою, але дещо змінила свій зміст. Якщо в договорах 1950-1960-х рр. «праця» розглядалася як джерело засобів до існування, то в Хартії 2000 р. «праця» визначена як спосіб самореалізації особистості, вона розуміється не просто як вимушена необхідність (право на працю як засіб існування), а саме як важлива складова становлення особистості (право на обрану працю)⁷.

Розуміння концепту «права людини» також змінилося. Визнання суб'єктності громадян ЄС дозволило розширити сферу прав і обов'язків громадян. Автори Хартії основних прав Європейського Союзу відмовилися від традиційного розподілу прав людини на права першого (цивільні, політичні) і другого (соціальні, економічні, культурні) поколінь. В основу було покладено цінності, на яких формуються ці права: людська гідність, свобода, рівність, солідарність. Водночас зауважимо, що такий підхід і головне – включення соціальних прав до розряду основних, викликав серйозні заперечення з боку більшості соціальних партнерів, і Хартія так і не набула статусу джерела права⁸.

Враховуючи специфіку кожного варіанту реалізації теорії, необхідно розглянути ще одне поняття – «ідентичність». Цей концепт теж важливий для аналізу соціального напрямку інтеграції, адже усвідомлення власне ідентичності дозволяє вибудовувати механізми об'єднання. Поняття ідентичності, досить уважно розглянуте теоретиками інтеграції, фактично не отримало належного відображення в документах Європейського Союзу.

Вперше питання про критерії європейської ідентичності було поставлене в 1973 р. у документі «Про образ Європи». Як зауважує в своєму дослідженні Б. Страт, європейська ідентичність була розроблена та обрана саме на Копенгагенському саміті в грудні 1973 р.⁹ В основу поняття були покладені т.зв. цілі – цінності Співтовариства: у політичній сфері – демократія і права людини; в економічній – ринкова економіка і свобода підприємництва; у сфері соціальних відносин – принцип соціальної солідарності і згуртованості, а також відсутність збройних конфліктів між європейськими країнами¹⁰. Значимим є те, що європейська ідентичність визначалася здебільшого через опозицію «свій-чужий», ніж «свій-інший». Тобто основою для оформлення поняття стало протиставлення держав-членів Європейського Співтовариства решті світу, подібно до того, як вперше ідея Європи як певної цілісності з'явилася в період Великих Географічних відкриттів. Цей головний принцип так і не був змінений, хоч на сучасному етапі ЄС відчайдушно потребує визначення ідентичності через внутрішні чинники.

У ході еволюції теорії держава зберегла своє становище гаранта соціальної стабільності. Але, як стає зрозуміло з тексту Хартії основних прав, вона прагне розділити свою соціальну відповідальність з іншими партнерами, насамперед з бізнесом. Втім, через певні обставини, інші соціальні партнери не поспішають взяти частину відповідальності на себе. Тут у наявності основний конфлікт держави добробуту: межі примирення економічної ефективності та громадянського добробуту. Частково це протиріччя виникає через відсутність чіткого розуміння змісту поняття «суспільство». Його не лише не розцінюють як активного актора соціальної політики, а й взагалі фактично не розглядають у теорії держави добробуту. Суспільство розпадається на безліч елементів, нездатних до спільних дій. І навіть введення європейського громадянства не сприяло консолідації поняття «суспільства» (громадянського суспільства).

У підсумку наголосимо, що теорія держави добробуту як концептуальна основа соціальної політики європейської інтеграції еволюціонує нерівномірно. В останній третині ХХ ст. концепція отримала досить повне оформлення в документах ЄС. Але змістовно теорія розвивалася епізодично. Окремі її елементи неодноразово переглядалися через прагнення знайти відповіді на виклики часу. Інші ж складові залишилися незмінними, хоча необхідність їх модернізації очевидна. Вважаємо, що сучасна база теорії соціальної політики представляє собою клубок протиріч, які частково засновані на внутрішніх конфліктах концепцій, інші частково виникли в результаті її перенесення на наднаціональний рівень. Відсутність гідної альтернативної концепції сприяє збереженню провідних позицій за існуючою моделлю, але без серйозної ревізії її змісту перспективи подальшого розвитку інтеграційного процесу не можуть вважатися чіткими.

1. *Хабермас Ю.* Политические работы / Хабермас Ю. – М.: Праксис, 2005. – С. 101.
2. *Стребков А.И.* Социальная политика: теория и практика / Стребков А.И. – СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского философского общества, 2000. – С. 67. 3. *Вейт-Уилсон Дж.* Государство благосостояния: проблема в самом понятии / Дж. Вейт-Уилсон // Про ет

Contra. – 2001. – № 3. – С. 19. **4.** *Statement from the Paris Summit (19 to 21 October 1972)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://political-enc.info/n5-41.html>

5. *Сидорина Т. Ю.* «Социальное рыночное хозяйство Германии и проблема систематизации моделей социальной политики / Т.Ю. Сидорина // Историко-экономические исследования. – 2006. – Т.6. – № 2. – С. 34; *Esping-Andersen G.* *The Three Worlds of Welfare Capitalism* / G. Esping-Andersen. – Cambridge, 1990. – P. 83; *Ferera M.* The “Southern Model” of Welfare Slate in social Europe /M. Ferera // *Journal of European Social Policy.* – 1966. – № 6 (1). – С. 52; *Manning N.* *The Politics of Welfare Social Policy*/ N. Manning / Ed. by J. Baldock et. al. – N.-Y., 1999. – P. 143; *Sapir A.* *Globalisation and the Reform of European Social Models* (Background document for the presentation at ECOFIN informal Meeting in Manchester, 9 Sept, 2005) / A. Sapir [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.bruegel.org> **6.** *Statement from the Paris Summit (19 to 21 October 1972)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://political-enc.info/n5-41.html>

7. *Хартия Европейского Союза об основных правах: Комментарий* / под ред. С.К. Кашкина. – М.: Юриспруденция, 2001. – 203 с. **8.** Там само. **9.** *Strath B.* *A European Identity: To the Historical Limits of a Concept* / B.Strath // *European Journal of Social Theory.* – 2002. – №5 (4). – С. 126. **10.** Там само.

УДК 342.1:94(477) «1710.16.04»

I. I. ДИПТАН

«ДОГОВОРИ І ПОСТАНОВИ...» 5 (16) КВІТНЯ 1710 РОКУ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПАМ'ЯТКИ

Подано історіографічний звіт вивчення «Договорів і постанов...» 5 (16) квітня 1710 року. Автором досліджена одна з проблем, що й досі розв'язується вченими неоднозначно – історико-правова сутність документа: конституція чи пересічний, політично зумовлений акт минулого характеру. Наголошується, що у “Конституції” візія державного ладу варіює від республіки до станової виборної гетьманської монархії парламентського типу.

Ключові слова: «Договори і постанови...», «Конституція», «Пакти і конституції...», «Бендерська конституція», парламентаризм, республіка, старшина, козацтво.

Диптан И.И. «Договоры и постановления...» 5 (16) апреля 1710 года: идентификация документа

Раскрыто историю изучения «Договоров и постановлений...» 5 (16) апреля 1710 года. Автором исследована одна из проблем, которая и сегодня решается учеными неоднозначно – историко-правовая сущность документа: конституция или обычный, политически обусловленный акт текущего характера. Подчеркивается, что в «Конституции» видение государственного устройства варьируется от республики до сословной выборной гетманской монархии парламентского типа.

Ключевые слова: «Договоры и постановления...», «Конституция», «Пакты и конституция...», «Бендерская конституция», парламентаризм, республика, старшина, казачество.

Diptan Iryna. «The agreements and regulations...» 5 (16) april 1710: the identification of the document

---

© ДИПТАН Ірина Іванівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка